

BUDAPEST, 1922
MÁRCIUS 4

ISZEMLE

ASÁGI ÉS POLITIKAI HETILAP

FELELŐS SZERKESZTŐ
DR. KÓSA MIKLÓS

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
VII, HUNGÁRIA-UT 7
TELEFON: JÓZSEF 29-25

Széchenyi István ismeretlen levele Alba Lánchid építése ügyében.

Mult számunkban megírtuk, hogy dr. Böckh Hugó, a kiváló geológus, volt államtitkár, aki több évtizedes munka után megvált az állam szolgálatából, több olyan Széchenyi-levél fölött rendelkezik, amely mindmáig ismeretlen és ugyanakkor azt is jeleztük, hogy dr. Böckh Hugó ezeket a leveleket közlés céljából a Politikai Hetiszemle rendelkezésére bocsátja.

Az előzményekhez tartozik, hogy Hofman és Maderspach testvérek, köztük Hofman Zaa volt államtitkár az elmúlt héten azonban visszaérkezett és gróf Széchenyi Istvánnak a Lánchid felépítésére vonatkozó levelét, ígéretéhez képest, rendelkezésünkre bocsátotta.

Az előzményekhez tartozik, hogy Hoffmann és a Maderspach testvérek, köztük Hofman Zakariás, dr. Böckh Hugó nagyapja, 1804-ben haszonbérleti szerződést kötöttek az állammal a ruszkabányai vasérctelepek kiaknázására nézve. Közülök Maderspach Károly volt az első, aki Karánsebesen vascsövekből hidat készített. A bánya azonban rosszul jövedelmezett az államnak és így a tulajdonjog az 1822-ik évben végleg Hofman—Maderspach-ék kezébe jutott. A vállalkozók egészen 1857-ig folytatták üzemüket, de mert a szabadságharc éveiben folytatott ágyu- és muniógyártás után azt tapasztalták, hogy az „osztrák cs. kir. vasúttársaság a vidéken levő vasgyáraival hatalmas versenyre hivatnak ki, a versenyhez szükséges tőkét keresvén, ezeket nem találták“, a bányatelepeket osztrák nyomásra kénytelenek voltak eladni egy társaságnak, amelyben Fürstenberg Egon Miksa és Emil és Chotek Ottó vitték a főszerepet. Utóbbiak azután „Első bánáság-erdélyi vasgyár-társulat“ név alatt folytatták az üzemüket.

Amikor még ezt megelőzően a Lánchid építésének kérdése felmerült, Hofman—Maderspachék is érdeklődtek az építés munkája iránt és terveket is készítettek. A modell is elkészült. (Egyidőben a Muzeumhoz került, ma azonban bizonytalan annak holléte.) Hofman Zakariás ekkor gróf Széchenyi Istvánhoz fordult és az ő támogatását kérte arra nézve, hogy a hid felépítésének jogát a külföldi pályázókkal szemben ők, mint az ország fiai, kapják meg. Gróf Széchenyi hosszabb levélben felelt Hoffmannak és ebből a levélből az tűnik ki, hogy Széchenyi több bizalommal volt a külföldiek iránt és ennek alapján — amint írta — nem adhatott tanácsot Hoffmannak arra nézve, vajjon pályázzék-e a hid felépítésére, vagy sem.

De mert a Reichsdeputation is úgy határozott, hogy a munka végrehajtása csakis olyan kiváló férfura bizható, akinek tudása ugy az elméletet, mint a gyakorlatot egybefoglalja és a kidolgozás lehetőségét az országnak jobban garantálja, Széchenyi is csatlakozott ahhoz, hogy az építkezést olyan művésznek adják, aki hasonló művet már megalkotott.

Gróf Széchenyi levele szerint a hid felépítésénél nem volt tekintettel arra, hogy a magyar vas az építésnél előnyben részesül-e, arra sem, hogy az ország fiai kapják-e meg az építés jogát. A fő az volt, hogy a hid felépüljön. Az építő ebben az ügyben a „Persona secunda“, a kapitalista, aki pénzt és hitelt szerez, a „Persona prima“ volt. Az utóbbi szerep ekkor még megoszlott báró Sina és a Wodianer társaság közt, amely Mr. Tiersey Clark-kal, illetve Mr. George Remnie-el társult, mint építőkkal.

A Lánchid felépítésénél a döntő szerepet tehát a pénz játszotta és miután a költségeket és a terveket az ország hozzájárulása nélkül kellőképpen biztosították, az építés munkája nem a Hofman & Maderspach-családnak, hanem a külföldieknek jutott, akikhez több bizalommal voltak.

Az előzmények után ideiktaljuk gróf Széchenyi Istvánnak Hofman Zakariáshoz, a Ruszkabányai vasművek társtulajdonosához intézett levelét, amely eredetileg német nyelven íródott. A levelet Széchenyi rossz németességgel fogalmazta és magyar fordításban így hangzik:

Kedves Hofman!

Igen hálás vagyok önnek, hogy vállalkozásának jó eredményét közölte velem. Ön tudja, hogy én mindig barátja voltam és amennyire tehettem, mindig igyekeztem az érdekeit elősegíteni, amit azonban — ezt őszintén be kell vallanom — nemcsak hazám iránt érzett szeretetből, hanem családjára való tekintettel is megtettem. Őszinteségem miatt talán nem fog haragudni reám, mert azzal csak azt akartam mondani, hogy akvizíciónak tartom, hogy Magyarország az Ön családját a magáénak tekintheti.

Sokoldalú elfoglaltságom nem engedi meg nekem, hogy levelére részletesebben válaszoljak, a lényeges pontokon azonban a következőket közlöm:

— Mint a Reichsdeputation tagja, akinek kötelessége tárgyilagosan beszélnie, nem adhatok tanácsot arra nézve, hogy a

pesti hid felépítésére pályázzon-e, vagy sem.

A deputáció második ülésében nyomott jegyzőkönyvének 5. pag. (német fordításban) szerint a következő alapelvet fogadta el:

„Mivel e nagy vállalkozásnak végrehajtása csak kiváló férfiakra bízható, akiknek tudása a vízi építkezésben úgy a gyakorlatot, mint az elméletet egybefoglalja, mert csak olyan egének képesek a tervek kidolgozási lehetőségét, valamint az építkezés stabilizálását az országnak garantálni: egyhanguan elhatározták, hogy a kérdéses építkezés vezetése csakis olyan művészre bízható, aki hasonló művet már megalkotott és e vállalkozás végrehajtására minden tekintetben alkalmasnak bizonyult. Önmagától értetődik, hogy a Reichsdeputationnak csak olyan művészek ajánlatai és rajzai terjeszthetők elő, akik az említett feltételeknek megfelelnek.“

Mint a Deputáció tagja, mindent elkövetek, ami csak hatalmamban áll, hogy a hid felépítése minden körülmények közt megtörténjék, mert a törvény is így hangzik:

„Abból a célból, hogy az ország a királyság területét két részre osztó Dunának mindkét partja közt szakadatlan összeköttetést fentartson, elhatározták, hogy Buda és Pest város között nyugvó hid építetik.“

Én tehát mindent megteszek, hogy az építkezés ügyét semmi mással ne zavarják össze, azzal sem, hogy a magyar vasat előnyben részesítsék, azzal sem, hogy részvények kibocsátásával nem egyesek, hanem lehetőleg mindenki nyerjen, azzal sem, hogy az építkezést az ország fia kapják meg, vagy hogy egyelőre kísérletzenek-e vagy sem és amilyen más mellékcélok még előfordulhatnak.

A technikus ez alkalommal *persona secunda*. A kapitalista, aki pénzt és hitelt szerez, az a *persona prima*. Ilyen kettő akadt: báró Sima és a Wodianer-társaság.

Az előbb nevezett Mr. Tiersey Clarkkal, utóbbi társaság Mr. George Remnie-vel

társult. Ez a két mester tehát az építkezés végrehajtásánál előnyben részesült, mert mindketten *tagadhatatlanul a legnagyobb élő mesterek*, akik már nagyszerűt produkáltak. Mind a kettő azóta itt járt és már is dolgoznak a terveiken, úgy, hogy esetleg már egy pár hónap múlva eldőlhet az a kérdés, hogy kettőjük közül ki építi fel a hidat.

Ennyi az egész, amit mostani állásomra való tekintettel a hid építésére nézve elmondhatok.

Remélem, hogy jövő tavasszal a legelső gőzössel Orsovára utazhatom, ahol Önnel személyesen találkozhatom.

Maradjon addig egészségben és ajánljon engem kedves feleségének, öccsének, sógorának, sógornőjének a legmelegebben. Engem pedig tartson továbbra is jóindulatában, mint legkészebb hívét.

Pest, 1837. december 29.

Gróf Széchenyi István.

★

Noha gróf Széchenyi István nem ajánlhatta a ruszkabányai vasérctelepeseknek, hogy a Lánchid felépítésére pályázzanak-e, vagy sem, a levélben szerető gondosság nyilatkozik meg és valószínűleg Széchenyi sajnálta a legjobban, hogy a felépítés munkája végül is a külföldieknek jutott.

A döntő szót a „*Persona prima*“, — a kapitalista vitte, aki pénz és hitel fölött rendelkezett és aki az ország hozzájárulása nélkül fel is építette a hidat.

Gróf Széchenyi egyéb ismeretlen levelei intimebb részleteket tartalmaznak és nem tartoznak a nyilvánosság elé.

A *Politikai Hetiszemle* legelső közlése óta azonban több történész kereste fel az államtitkárt és mindenki az ismeretlen Széchenyi-levelek iránt érdeklődött. Vevő is akadt már rájuk, a levelek igen magas áron cseréltek volna gazdát, dr. Böckh Hugó azonban megmarad elhatározása mellett és a leveleket a *Nemzeti Múzeum* rendelkezésére bocsátja, amely — értesülésünk szerint — nagy örömmel várja a becses ajándékot.